

Wahrnehmung der Grenzlandbewohner), specifickému případu lokality významné vietnamské příhraniční tržnice (*Dolní Poustevna – das deutsch sprechende Hanoi in Tschechien*), příhraničí jako určité liminální oblasti, kde autor mimo jiné registruje zajímavou problematiku tzv. moderních, respektive současných pověstí generovaných tímto specifickým kulturně definovaným prostorem (*Das Grenzgebiet als Gefahrenzone*), a konečně příhraničí v době postsocialistické transformace (*Sächsisch-böhmisches Grenzgebiet in der Zeit der Grenzauflösung*). Práce je doplněna seznamem 61 anonymizovaných informátorek a informátorů a dvojicí dalších příloh; celek textu provází řada fotografií, jejichž výpovědní hodnota přesahuje hodnotu ilustrační.

Potenciální výtky k publikaci by mohly směřovat například k dominanci určitého až filozofujícího makropohledu na zkoumanou problematiku; domácí národopisně/etnologická i sociálně-kulturně antropologická tradice ale potřebují podle mínění recenzenta především monografie založené na konkrétních dílčích etnografických datech, ať už v podobě „totálních etnografií“ (dnes ale často považovaných za antikvární) či lokálních případových studií, které tvoří pomyslné „rodinné stříbro“ antropologických věd. Autorův ambiciózní interpretativní přístup ke kombinaci makro- i mikrodat představuje v tomto směru částečně odlišnou – ale samozřejmě plně akceptovatelnou a zajímavou – alternativu i od variant evropské etnologie chápajících ji jako nadregionální pozitivistickou komparatistiku (v duchu Sigurda Erixona).

Monografie Petra Lozoviuka jako celek rozhodně představuje cenný přínos nejen pro domácí bádání; její publikování

v jednom ze světových jazyků totiž výrazným způsobem narušuje často kritizovanou parochiálnost domácího akademického diskurzu, která se bohužel – čtvrt století po výše zmíněném pádu železné opony – týká do značné míry jak tuzemské národopisně/etnologické, tak antropologické tradice.

Petr Janeček (ÚE FF UK, Praha)

Martin Šimša, KNIHY KREJČOVSKÝCH STŘIHŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH V 16. AŽ 18. STOLETÍ. *Národní ústav lidové kultury, Strážnice 2013, 303 s.*–

Krejčovina je řemeslo, které – zjednodušeně řečeno – podrželo způsob výroby a nezbytné nástroje do současnosti. Krejčí bere míru, hotoví střih, stříhá látku, sešívá kusy, zkouší a opět šije. K tomu má míru (dřív provázek, dnes metr), křídou, nůžky, jehlu a nit. Po staletí bylo toto řemeslo uzavřeno v cechovním systému s přísnými nároky na kvalitu a tajemství výroby. Vrcholným tajemstvím, které ovládal pouze mistr dílny, bylo umění přizpůsobit střih rozměrům zákazníka a nastříhat látku. Toto umění musel prokázat představeným cechu mistrovskou zkouškou, ušitím několika předepsaných oděvních součástí. Prototypy střihů na tyto kusy oděvu v souborech (knihy střihů) uchovávaly cechovní truhlice, výjimečně i samotné dílny.

Publikace Martina Šimši představuje výsledky pátrání v českých a moravských archivech po rukopisných knihách krejčovských střihů, svého druhu jedinečném prameni, souvisejícím s cechovním řemeslem. Přínos tohoto pramene k dějinám oděvní kultury je mnohostranný a v konfrontaci

s dalšími prameny může být využíván z různých aspektů, od studia řemeslných technologií a odborné terminologie až ke studiu módních trendů a fungování cechovní organizace ve středoevropském kulturním prostoru.

Svou výpravností se publikace poněkud vymyká současné vydavatelské praxi pramenných edic. Vzhledem k důsledné česko-anglické dvojjazyčnosti je však zřejmé, že je zacílena na zahraniční odbornou komunitu, kde bude při srovnávacím studiu důstojně reprezentovat. Autor vyzdvihl ikonografickou hodnotu krejčovských střihů a publikaci pojal jako barevné album s úvodní studií. Celkem 207 vyobrazení z dvanácti krejčovských knih ze 16. až 18. století je v knize řazeno po důkladné analýze a kritickém rozboru v podstatě chronologicky. Potíže s chronologií působí skutečnost, že některé z knih byly užívány dlouhodobě, následně opisovány a doplňovány s původními daty, žily vlastním životem, i když střihy v nich obsažené byly leckdy anachronií. V úvodu dělí autor nalezené knihy krejčovských střihů podle proveniencí na devět českých a dvě slezské (v atlasové části jich nicméně prezentuje dvanáct). Absence krejčovských knih z moravských měst nemusí být trvalá, nezpracované fondy našich archivů ukrývají ještě nejedno překvapení.

Knihu uvádí autorova studie pojednávající o okolnostech vzniku knih krejčovských střihů, o jejich funkci v cechovním pořádku i praktickém provozu řemesla. Podstatným přínosem je typologický rozbor jednotlivých oděvních součástí v knihách obsažených, seřazený do katalogu podle věcných kritérií. Vzhledem ke specializaci cechovního řemesla totiž krejčí nevyráběli všechny oděvní součástky, respektive

nemuseli prokazovat způsobilost v jejich hotovení. Katalog tak zachycuje svrchní mužský i ženský oděv různých sociálních vrstev, liturgická a řádová roucha, jezdecké a vojenské oděvy, výstroj pro koně i krejčovsky hotovené stany. Autor shrnul poznatky získané z kolekce shromážděných knih střihů a nalezené typy oděvních součástí pojednal ve vývojové perspektivě, s upozorněním na specifika regionální a etnické povahy. Pro ilustraci vyhledal dobové analogie ve vyobrazení středoevropské proveniencí. Chronickým potížením s terminologií, respektive s přiřazováním dobových termínů, známých z písemných pramenů, ke konkrétnímu dobovému ikonografickému materiálu, s nimiž se potýkaly a potýkají generace historiků odívání, se ani Martin Šimša nevyhnul. I když se potivě snažil uvést užívanou terminologii do souladu s výsledky vlastního bádání, poněkud tápe tam, kde materiál přesahuje jeho vlastní výzkumný prostor daný knihami střihů, konkrétně v pojmech jako mužské nohavice – ksasy s punčochami – kalhoty.

Výzkum Martina Šimši navazuje na dlouholeté studium knih krejčovských střihů ve středoevropském prostoru, které systematicky počali rozvíjet hlavně švýcarští badatelé ve 30. letech 20. století. U nás toto studium otevřela zasvěcenou rešerší v roce 1970 Jitka Staňková s vědomím, že pramen tohoto typu vzhledem k organizaci cechovního řemesla, k mezinárodním kontaktům cechů a řemeslnickému vandrování, nelze studovat jinak než ve středoevropském kontextu (srov. ČL 57, 1970, s. 203–234). Měla tehdy k dispozici pouze jedinou knihu střihů z prostoru českých zemí, a to z Českých Budějovic z roku 1755. V komparativním rozboru osmnácti podobných knih z Rakouska, Polska,

Německa a Švýcarska ji zařadila jako nejmłodší. Martin Šimša (s. 182) dospěl dál a českobudějovickou knihu identifikuje jako přepis obsahující několik časových vrstev, převzatých ze starších knih sepsaných v letech 1610, 1681, 1730. S knihou stříhů ze slovenského Sabinova z roku 1641 pracovala Soňa Kovačevičová (srov. *Človek tvorca*, Bratislava 1987).

Atlasovou část považují za velice zdařilou. Kvalitní reprodukce, přehledné členění. Každá z knih jako archivní pramen je řádně fyzicky popsána a zobrazené stříhy okomentovány i z hlediska spotřeby a charakteru textilií. Originální německé texty z části knih (Tachov, Chomutov, Český Krumlov, Česká Kamenice, Frýdlant, České Budějovice, Liberec, Opava) jsou u výkresů ponechány, ale v závěru knihy je připojen jejich český překlad. Čtenáři vychází vstříc rovněž slovník tkanin s termíny patřícími do historie stejně jako rukopisné soubory stříhů. Knihy stříhů se užívaly i nadále, ale daleko dostupnější v tištěné podobě a po zrušení ochranářství cechovního systému (výrobních tajemství) i s tabulkami výpočtů, s návodem, jak stříhy aplikovat, jak je přizpůsobovat rozměrům postavy (srov. osmé nedatované vydání publikace Kresby pánských stříhů, in: J. Trousilová, *Živnost krejčovská a příbuzné živnosti ovlivněné módními trendy v Rakovníku v 1. pol. 20. st. s odkazem na historický vývoj*. Rakovník, b.d.).

Martin Šimša předložil pracný badatelský výsledek, komentovanou edicí specifického historického pramene. Dobře splnil úkol, který sám sobě stanovil, totiž „zpřístupnit badatelům zajímavý a doposud spíše opomíjený zdroj nových poznatků“.

Lydia Petrářová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Dušan Hanák – Zdeněk Jirásek, Z HISTORIE ČESKOSLOVENSKÝCH VYSTĚHOVALECKÝCH DRUŽSTEV V SOVĚTSKÉM SVAZU (1923–1939). Slezská univerzita v Opavě – Fakulta veřejných politik v Opavě, Opava 2014, 241 s.–

Po roce 1989 problematika vystěhovalectví začala být v Československu, resp. v českých zemích, zkoumána intenzivněji. Možnost studia zejména archivních materiálů v zahraničí podstatně prohloubila poznání, jak je tomu i v případě recenzované publikace. Od roku 1961, kdy vyšla obsáhlejší práce Pavla Polláka o vystěhovalectví československých družstev, hlavně Interhelpa, v meziválečném období do Sovětského svazu, je to publikace, která na základě bohatého archivního materiálu z ruských, českých a částečně ukrajinských archivů přináší mnohé nové poznatky k danému tématu především z politického a hospodářského aspektu.

Po přehledné kapitole věnované dosavadní hlavně české a ruské literatuře a částečně také dobového tisku o vystěhovalectví na území bývalého Sovětského svazu, zejména v meziválečném období, autoři zařadili kapitolu, v níž se zabývali vystěhovaleckou politikou v meziválečném Československu a sovětskou imigrační politikou. Na pozadí sociálně-ekonomického a politického vývoje v Sovětském svazu poukázali na snahu sovětských orgánů zainteresovat cizí přistěhovalce s určitým kapitálem, aby pomohli s rozvojem zemědělského hospodářství a některých průmyslových odvětví. Program internacionální pomoci sovětskému hospodářství, jak přistěhovalectví bylo prezentováno, zaujal dělníky z USA i z řady evropských států včetně Československa, byť se nejednalo